

basic education

Department:
Basic Education
REPUBLIC OF SOUTH AFRICA

NATIONAL SENIOR CERTIFICATE

GIREIDI 12

TSHIVENDA LUAMBO LWA HAYANI (HL)

BAMMBIRI LA U THOMA (P1)

LUHUHI/THAFAMUHWI 2011

MEMORANDAMU

MARAGA: 70

Memorandamu uyu u na masiatari a 4.

KHETHEKANYO YA A: THOLOKANYONDIVHO**MBUDZISO 1**

- 1.1 Ndi Tshikomba, ndi muzwala wavho/ndi muzwala na muzwala. (2)
- 1.2 Ndi nge mufumakadzi wavho a vho gonya miri/dihwala/a vha na thumbu, nz. (2)
- 1.3 Ndi Vho-Maria, vho vha vha tshi shuma sibadela tsha Divhambele. (2)
- 1.4 Ndi Mulaifa, ngauri o vha e nwana e ethe/muthihi fhedzi. (2)
- 1.5 Ndi nge a kolela Vhugala nga vhushai ha mutani wa hawe, Vhugala o mu rwa mme awe vha dzhenelela/vha mu imelela. (2)
- 1.6 Mutani wa Tshikwashule vho dzula zwavhudi ngeno kha wa ha Vhugala hu tshi tambuliwa. (2)
- 1.7 U kolela vhanwe vhathu zwi a u huvhadzisa/u dzhenisa khomboni/a si zwavhudi, nz. (2)
- 1.8 Zwi bvukulula uri ndi muthu a no kola, a dovha a vha na matata. (2)
- 1.9 O rwiwa milomo ya zwimba nga maanda/a zwimbese. (2)
- 1.10 1.10.1 Ee, a vho ngo ima na zwe mme avho vha vha vha tshi khou amba zwauri vha male Tshikomba. (2)
- 1.10.2 Ee, ngauri hu pfi ndi tanzhe na phedzi ya afho mutani. (2)
- 1.11 Muthu a ambesaho ha na nungo/a hu na zwine a bvedza. (2)
- 1.12 Ee, hu na vhagudi vhanzhi vhane vho lemala mutani ya havho vha fhedza vha tshi kolela vhagudi na vhagudisi musi vhe zwikoloni. (2)
- 1.13 Musi vha tshi vhona unga u sa vha na nwana mudini wa Vho-Tshikwashule zwi bva kha Vho-Maria. (2)
- 1.14 Hai, ngauri o rwiwa o tou levha. (2)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA A: 30

KHETHEKANYO YA B: MANWELEDZO/SAMARI**MBUDZISO 2****ADENDAMU YA SAMARI**

- U tshuwa/(u ofha) vhulwadze ha u sokou tshuwa-tshuwa.
- Vhulwadze ha u humbula nga tshithu tshithihi tshifhinga tshothē.
- Vhulwadze ha sitirese (mutsiko).
- Vhulwadze ha dorobo/vhulwadze ha zwa vhudzekani.
- Vhulwadze ha lufhia/TB.
- Ha swigiri.
- Vhulwadze ha mbilu.

Ndila ya u maka manweledzo:

- Manweledzo o nekedzwaho e kha mbonalo/tshivhumbeo tsho khakheaho ngeno tshi tsho randelwaho kha Tshitatamennde tsha Kharikhulamu ya Lushaka a a makiwa, hone-ha ha vha na ndatiso ya maraga nthihi.
- Zwi tou vhofha uri vhalingsiwa vha sumbedze tshivhalo tsha maipfi **nga ndila i songo khakheaho.**
- Kha vha avhele maraga nga ndila i tevhelaho:
  - o Maraga dza 7 ndi dza mbuno.
  - o Maraga dza 3 ndi dza luambo. Maraga dza luambo dzi avhelwe nga ndila i tevhelaho:
    - Maraga nthihi musi ho bulwa mbuno 1 – 3 dzi re dzone.
    - Maraga mbili musi ho bulwa mbuno 4 – 5 dzi re dzone.
    - Maraga tharu musi ho bulwa mbuno dza 6 – 7 dzi re dzone.

Zwavhudivhudi maraga dza luambo dzi songo fhira mbuno dzo newaho.

Kha vha tuse maraga nthihi kha maraga dzo avhelwaho mbuno na luambo arali tshivhalo tsha maipfi tshi songo sumbedzwa, kana maipfi o vhaliwa nga ndila yo khakheaho.

KHA VHA DZHIELE NZHELE: Abriviesheni/pfufhifhadzo a dzo ngo fanela u shumiswa, fhedzi arali dzi hone kha samari, dzi fanela u vhaliwa sa tshivhalo tsha maipfi ane dza a imela.

KHETHEKANYO YA C: PHENDA NA KUSHUMISELE KWA LUAMBO**MBUDZISO 3**

- 3.1 3.1.1 *Diwanela*. Malume vho **diwanela** mushumi wa ngadeni. (2)
- 3.1.2 *Wadini*. Dokotela u **wadini** ya vhaimana. (2)
- 3.1.3 Muthu wa tshifanyiso tsha A u sumbedza a songo takala/o tungufhala/hanganea.
Muthu wa tshifanyiso tsha B u sumbedza o takala. (2)
- 3.1.4 *Vhannani*. **Vhannani**, hu pfi ndi ene o thulwaho nga goloi? (2)
- 3.1.5 *Madukana na one ha iti*. Ngeno hu tshi di vha na vhasidzana vha sa iti. (2)
- 3.2 3.2.1 Tshifhinga tsho fhelaho. (1)
- 3.2.2 Ano na ala/Duvha la mutangano u daho/U vala. (1)
- 3.2.3 *Pandela*. Vho mu **pandela** mushumoni nge a tswa. (2)
- 3.2.4 *Nyadenga*. **Nyadenga** ndi mushumelavhapo. (2)
- 3.2.5 Vho-Langanani vho ri, "Vhagudi vha tea u kuvhangana kerekeni vha vhalu hu na vhalavhelesi." (2)
- 3.2.6 Vha bva nga litswu. Naniwaha vathu **vho bva nga litswu** masimuni nga nthani ha duvha. (2)
- 3.3 3.3.1 *Fhethu ha u awela ha Shothodzo*. Ngauri ndi yone thoho ya mafhungo./Yo niwalwa nga maledere mahulwane. (2)
- 3.3.2 *anga*. Nwana **a nga** di edela. (2)
- 3.3.3 Zwi amba u diphina nga ndila dzothe. (2)
- 3.3.4 Vha edela vha do tou da vha vuswa./Mitengo yashu ndi dzhia wo lala. A zwi ngoho nga ndila ye zwa bulwa ngayo. (2)
- 3.3.5
- Fhethu hune Shothodzo ha wanala hone.
  - Nomboro dza lutingo dzine vha Shothodzo vha nga kwamiwa ngadzo. (2)

THANGANYELO YA KHETHEKANYO YA C: 30
MARAGAGUTE: 70